

== O GRONSKU == A ESKIMÁCÍCH.

NAPSAL

JAN MACHÁČEK,

professor čes. gymnasia v Čes. Budějovicích.

V TELČI.

NAKLADATEL EMIL SOLC,

A) GRONSKO.

1. *Objevení a zalidnění Gronska.*

Letopisy islandské vypravují, že v první polovici X. stol. muž jeden jménem *Gunnbjörn* objevil souostroví západně od Islandu, s něhož spatřil rozlehlou krajinu, Gronsko. Islandané navštívili 50 let později ještě jednou toto souostroví, ale potom již nikdo více ho nespatriil. Někteří zeměpisci myslí, že jmenované souostroví byly ostrovy ležící blíže východního pobřeží gronského.

Buď si tomu jakkoliv, tolik jest jisto, že první zprávu o Gronsku na Island přinesl *Gunnbjörn*. Avšak za vlastního objevitele Gronska pokládá se Norvežan *Erik Červený*. Spáchav

vraždu nucen byl opustiti vlast svou a vystěhoval se na Island. Ale jsa i tam ve stálých sporech s domácím obyvatelstvem, byl ze země vypovězen a rozhodl se hledati nový domov v neznámé zemi, kterou kdysi viděl Gunnbjörn. Šťastně přistál ku břehu Gronska asi r. 982. Strávil tam 3—4 léta zkoumáním nové krajiny vrátil se na Island, aby odtud s sebou přivezl nové osadníky. Objevenou zemi nazval *Grönland* (z *Grünland*), aby je spíše do ní přilákal, což se mu také skutečně podařilo. Nová osada udržovala čilé spojení s Islandem ano i s Norvežskem a záhy zkvetla.

Mezi prvními přistěhovalci do Gronska byli sice také již někteří křesťané, ale křesťanství zobecnělo teprve, když norvežský král Olaf Tryggvason (995—1000) tam poslal věrozvěsta Leifa Eriksona*) s několika kleriky.

---

*) Jest to Leif, syn Erika Červeného či Rudého, objevitel Vinnlandu čili Ameriky.

O rozkvětu gronské osady za tehdejší doby svědčí to, že v západním okrese zvaném »Vesterbygd« (severozápadní pobřeží) byly 4 kostely a 90 selských dvorců, a ve východním okrese zvaném »Eysterbygd« (jihovýchodní pobřeží) bylo 12 kostelů a 190 selských dvorců. Společenské řády jakož i ústavní poměry byly tam takové jako na Islandě.

Touha po seznání cizích krajů a po kořisti vedla Groňany k dalším objevům, mezi jinými též k prvnímu objevení Ameriky. Již r. 1135 pronikli na západním pobřeží Gronska až k 72° s. š., jak o tom svědčí kámen s písmem runovým

2. *Gronsko osadou norvežskou a později dánskou.* V druhé polovici XIII. stol. (1261) osady gronské dostavše se pod vrchní panství norvežských králů začaly klesati, až konečně znenáhla zanikly. Příčin úpadku bylo několikero. Vláda norvežská osvojovala si výhradní právo tržby (nákupu

a prodeje); nakažlivé nemoci usmrtily mnoho osadníků a zbytky vyhubili »Skrälingové« čili Eskimaci od severu na ně dorážející. Již koncem XIV. stol. uvázl obchod s Gronskem skoro úplně a od počátku XV. stol. nečiní se skoro žádné zmínky o osudu gronských osad mimo nepatrné a pochybné zprávy cestopisné. Od vzdělaného světa opuštění zanikli tam poslední potomci normanských osadníkův.

V novověku Gronsko musilo znova býti objeveno, neboť koncem středověku přišlo takřka úplně v zapomenutí. Teprve Angličan Martin Frobisher spatřil Gronsko na svých výzkumných cestách v letech 1576, 1577 a 1578. Král dánský Fridrich II. (1559 – 1588), který byl zároveň králem norvežských, vyslal loďstvo, aby si podrobil Gronsko, zemi někdy Norvežsku poplatnou. Avšak výprava nedostala se do Gronska pro veliké ledy.

Gronsku nastala nová doba, když Evropané hledali cestu do oceanu

Tichého směrem severozápadním podle severního břehu Severní Ameriky, neboť teprve v té době podařilo se dánským loděm přistáti u západního břehu gronského. Dánové získali od domorodců něco zboží výměnou a naložili si mnoho kamení, o němž se domnívali, že jest stříbrnou rudou. Od té doby zajížděli Dánové do Gronska, aby tam vykořistili domnělé bohatství stříbra a později domnělé bohatství zlata. Avšak tyto cesty neměly pro výzkum Gronska žádné důležitosti. O prozkoumání břehů gronských získali si zásluhy Angličané Hudson a Baffin a pak plavci holandské.

Na nějaký čas uvázl opět obchod s Gronskem, poněvadž plavba tam podnikaná narážela na veliké překážky.

Až po tuto dobu Evropané se domnívali, že obyvatelé Gronska jsou potomci normanských vystěhovalců z Islandu a pokládali stav jejich za velmi žalostný. Osud jejich zvláště

velice dojímal venkovského pastora na norvežských Lofotách, *Hanse Egede*, jemuž po neunavné činnosti se podařilo zřídit v Bergenách malou gronskou společnost obchodní. Pomocí této společnosti dostal se roku 1721 šťastně s manželkou svou a dětmi do Gronska. Příchodem jeho počíná nová doba v dějinách Gronska.

Potomkům normanských vystěhovalců z Islandu Egede více k zachránění přispěti nemohl, poněvadž již dávno vyhynuli, ale stal se apoštolem domorodcům gronským. Z počátku bylo mu ovšem zápasiti s velikými obtížemi. Bergenská společnost obchodní se rozešla, král dánský Fridrich IV. (1699 - 1730) ohrožoval velice mladou osadu svou nerozumnou soustavou osadnickou a jeho spořivý nástupce Kristian VI. (1730 — 1746) odvolav Evropany a odepřev všeliké příspěvky novému podniku zasadil tím nebezpečnou ránu nové osadě gronské. Egede zůstal s něko-

lika věrnými v Gronsku. Začal výměnný obchod s domorodci a když vynášel, byly v Kodani povolnější. Opět dojížděly sem lodi a Egede obdržel roční podporu k účelům misijnářským. Osada gronská byla sice ještě několikráte ohrožena, ale ze všeho šťastně vyvázla a prospívala rok od roku. Moravští bratři čili Ochranovští (Herrenhutští) založili tam nové stanice misijnářské, obchod se zmáhal a jedna obchodní stanice po druhé byla zřizována. R. 1750 obchod s Gronskem dostal se do rukou »Všeobecné společnosti obchodní« a počet osad od té doby rostl ještě více. Když se »Všeobecná společnost obchodní« rozešla, přešel obchod do rukou státu.

V XIX. století bylo podniknuto několik výprav k prozkoumání obou břehů gronských. Východní pobřeží jest dosud velmi málo známo; mnohem lépe prozkoumáno jest západní pobřeží. O prozkoumání vnitrozemí Gronska pokusili se, jak známo, Nordenskiöld,

Nansen a j., ale přes to jest nám velmi málo známo.

3. *Pobřeží a púvrch Gronska*. Břeh gronský zvláště na západě jest značně rozčleněn. Četné fjordy a průlivy tvoří mnoho poloostrovů a ostrovů, z nichž se skládá tak zvaná »*Zevnější krajina*,« která jediná z ohromného Gronska jest prosta večného sněhu a ledu a tudíž také jediná jest skrovnou podmínkou nuzné vzdělanosti. Tato »*Zevnější krajina*« jest na severním pobřeží širší než na jižním, ač bychom opak toho čekali. Fjordy tvoří dále do vnitrozemí údolí, do nichž se smýkají ledovce, které často daleko do moře se pošinou a celý fjord bývá pak ledem vyplněn.

Pokud souditi lze dle pobřežního pásu, vystupujícího zpod ledové pokrývky na den, skládá se největší část Gronska z prahornin, žuly, ruly, svoru, amfibolitu atd. Nalezáme tam také zkameněliny rostlin útvaru kří-

dového, z čehož soudíme, že tam kdysi bylo podnebí skoro subtropické.

Veškeré nitro Gronska pokryto jest ohromnou vrstvou sněhu, který místy sahá také až k samému břehu mořskému. Za tak zvané doby ledové sahá všude až k samému břehu. Jak daleko na sever sahá, není známo, ale soudí se dle všeho, že sahá až za 75° s. š. a na jihu začíná teprve u 61° s. š. Tato vnitrozemská vrstva sněhová jest k východnímu pobřeží vyšší než k západnímu. Nejvyšší bod gronské vrstvy sněhové, kterého dosáhla výprava Nansenova, byl 2718 m.

Tato obrovská vrstva sněhová vznikla v oné době, kterou nazýváme dobou ledovou. Dle vší pravděpodobnosti tenkrátě nahromadily se za klesající teploty na hřbetě hor ohromné spousty sněhu, z něhož se tvořily ledovce a poněvadž každoročně napadlý sníh nemohl roztáti za krátkého léta, přibývalo ho neustále. Vánice naplňovaly údolí sněhem tak

dlouho, až je úplně zavály a Gronsko učinily rovinou mimo úzké pomorí.

Uprostřed léta spatřiti lze na povrchu spoust sněhových také řeky různé velikosti, které se pak ztrácejí ve sněhu po delším neb kratším toku. Na některých místech cestovatelé spatřili také malá jezera. Řeky a jezera povstávají na povrchu spousty sněhové jen tenkrát, když začne sníh náhle tát. Spousty vody z něho povstale valí se mocným proudem a prohlodavše si řečiště ztrácejí se po delším neb kratším toku do měkčích vrstev sněhových.

Kdyby při zemi a na pokraji sněhové vrstvy neubývalo, rostla by stále do výšky. Velikým tlakem spoust sněhových smýkají se ledovce blíže pobřeží údolími až k moři, kde je voda buď podemele a ulomí, neb se samy svou váhou odloupnou a pak jako ledové hory mořskými proudy do teplejších krajín nesený jsouce ponenáhlu tají. Takové hory ledové

bývají až 1000 m vysoké. Nad vodou vyčnívají obyčejně asi 100 m. a ostatní část asi 7krát tak veliká bývá pod vodou. Nejspodnější vrstvy při pevné zemi tají a roztálý sníh odtéká pak v létě (někdy i v zimě) mocnými proudy do fjordů. Při nepatrné šířce pobřeží, prostého věčného sněhu a ledu, nemohou povstati větší sítě říční. Nejvíce vody mají tyto pobřežní potoky v červnu, ale některé z nich zanikají již v září. Velmi zřídka bývá možno plaviti se po těchto pobřežních potocích i s domácími loďkami. Podobně i jezera na pobřeží roztají v červnu a červenci, ale v září opět zamrzají. Na pobřeží bývají také prameny, které po celý rok ze země vytékají, ale jsou velmi řídké.

Pobřeží tvoří štrmé, pusté skály, které z pravidla dále do vnitrozemí se níží. Na západním pobřeží vystupují hory do výšky 1200–1800 m.; na pobřeží východním jsou ještě vyšší. Mech, který pobřežní skály pokrývá,

dodává západnímu pobřeží prazvláštní šedé barvitosti. »Zevnější krajina« jest veskrze hornatá a jen na málo místech spatřujeme větší rovinky.

Moře u Gronska zamrzá každoročně a led bývá 2 i více metrů tlustý.

4. *Podnebí Gronska.* Ačkoliv Gronsko až za 60° s. š. na jih sahá, jest svým podnebím celé země polární. Nebývá sice zima v jižní části západního pobřeží studenější než v Norvežsku a Švedsku v téže zeměpisné šířce, ale léto jest mnohem chladnější. V Julianehaabu bývá tak asi ve 4 letech jeden den letní s teplotou $+19^{\circ}$ a skoro 4 dny s teplotou $+15^{\circ}$, někdy i přes. V této části Gronska jest průměrná teplota ve třech letních měsících (červnu, červenci a srpnu) $+9^{\circ}$. Povětrnost bývá velmi nestálá, neboť několik hodin slunce krásně svítí a hřeje a na to začne náhle váti studený vítr, který způsobuje mlhu a přináší sníh. V září bývají první noční mrazy, keře a malé stromky

zrácejí listí, prudké větry zvěstují počátek dlouhé zimy a sníh padá neustále. V říjnu bývají také někdy světlé a teplé dny, avšak listopad jest již drsný a bouřlivý a v prosinci teplota klesá na -20° , v lednu -21° , v únoru -25° . Průměrná teplota zimní jest -7° . Pro podnebí Gronske charakteristickým jest, že v některých měsících zimních několikráte nastane náhlá změna povětrnosti, která zcela nepravidelně se dostavuje. Tak uprostřed nejtušší zimy najednou stoupne teplota na $+10^{\circ}$ po 3–4 dny a třeba v polovici prosince začne pršet a sníh tátí. Tuto náhlou změnu povětrnosti způsobují teplé jiho- a severovýchodní větry, které vanou vlastně od jihu a jihozápadu a v Gronsku mění svůj směr. Původ této náhlé změny povětrnosti jest týž jako teplého föhnu v Alpách.

V březnu jsou v jižním Gronsku prudké vichřice, které v dubnu přestávají, ačkoliv i tento měsíc jest

ještě velmi studený a mnoho sněhu padá jako v březnu. Jaro počíná v květnu, teplota stoupá na bod mrazu a sníh začíná tátí, což se děje ještě v červnu a v červenci.

V severním Gronsku jest podnebí podobné; ale ještě nestálejší než v Gronsku jižním. V létě tam bývá o málo chladněji, ale za to v zimě značně studeněji. Průměrná roční teplota při 69° s. š. jest — 5° až — 6°, při 71° s. š. — 7°, na 73° s. š. — 9·5°. Jak kolísá i průměrná teplota jednotlivých měsíců v různých letech, do svědčují výsledky pozorování teploty. Tak v Omenaku byla v prosinci roku 1831 průměrná roční teplota — 8°, r. 1832 : — 28°; v únoru r. 1830 : — 6°, r. 1835 : — 27°, v březnu roku 1840 : — 7°, r. 1832 : — 27°.

Právě tyto náhlé změny v povětrnosti činí podnebí gronské tak nemilým a nikoliv přílišná zima.

Pršky na západním pobřeží jsou četnější v jižní části než v severní;

severní Gronsko má podnebí více suché. V Jakobshavnu zjištěno dle 10letého pozorování, že tam ročně 25 5 dne prší a 58 4 dne sněží. V Julianehaabu prší v roce 57 dní a 75 dní sněží. Sněhu by napadlo 5 m vysoko, kdyby všechn zůstával ležeti a něco ho neroztálo a něco vítr neodvál.

V jižním Gronsku jest nejdelší den v roce $18\frac{1}{2}$ hodiny, ale v severním Gronsku za polárním kruhem jest světlo sluneční nerovnoměrně rozděleno na jednotlivé časy roční. Tak na př. v jižní části severního Gronska v Egedesminde není viděti slunce na obloze od 1. prosince do 11. ledna, v Uperniviku však již od 12. listopadu do 30. ledna. Avšak nesmíme si mysliti, že po celou dobu, po kterou slunce na obloze není viděti, jest úplná tma. Při obyčejné povětrnosti jest za poledne poměrně dosti jasno, nejsou-li vánice neb není-li mlhavo. Také měsíc osvětluje polární noc a poněkud i se-

verní zář, která ale více působí na člověka svou velkolepostí než světlem. Také den trvá tam několik dní ano i měsíců. Tak na př. v Uperniviku vidí lidé slunce po 4 měsíce stále na obzoru.

Východní pobřeží má podnebí poněkud drsnější než západní a ve vnitru jest podnebí mnohem studenější než na obou březích.

5. *Rostlinstvo Gronska*. Rostlinstvo gronské celkem jest velmi chudé a není v něm za naší doby zastoupen ani jeden druh zkamenělých rostlin tam se nalézajících. Odkud a jak se nynější rostlinstvo dostalo do Gronska, nelze dosud s jistotou říci. Většina druhů má ráz rostlinstva alpského. Také jsou tam lesy, ale mají stromy tak nízké a nepatrné, že je poznáváme, až když se k nim přiblížíme. Stromy lesní plazí se totiž obyčejně po zemi a rovnají se našim zakrnlým křovinám. Gronské lesy tvoří: vrba trpasličná, bříza, sorbus americana,

jalovec, olše a chvojka obecná, kterážto ze všech jmenovaných stromů nejdále na sever se vyskytuje. Břízy rostou nejvíce jen v nejižnějších končinách Gronska a to jen na konci fjordů, kde jsou místa před prudkými větry mrazivými chráněna. Na východním pobřeží bříza se vůbec nedaří. Stromů 4 – 6 m vysokých, o nichž se zm.ňuje Hans Egede v sedmnáctém století, dnes bys marně hledal v Gronsku. Jmenované stromy lesní vyrůstají v severních krajinách nejvýše na 0·8 m a v jižních až 3 m.

Mezi zakrnělým stromovým přizemím roste mech, kapradí a tráva, která v dobách starších byla hojnější, takže islandští osadníci mohli chovat také dobytek. Avšak lesíky vyskytují se jen na nepatrné prostoře na pobřeží. Mimo jmenované stromy rostou tam mechy a lišejníky, borůvky (začátkem srpna bývají někdy zralé), brusinky, peprník, lžičník, řeřicha, osívka, písečnice, ptačinec, rožec,

rostliny hvozdíkovité, mochna, lomikámen, pomněnka horní, pryskyřníky a vřes. Bříz, vrb a jiných křovin užívají jako topiva a vedle toho také rašeliny,

Dánští úředníci pěstují tam také řípu, špenát, zelí a ředkev,

Mýlil by se, kdo by myslil, že v nejzazším severu není rostlinstva. V Gronsku ještě za zálivem Melvillovým jest 84 druhů kvetoucích rostlin, ano na místech zvláště příznivých vyskytají se místa travou porostlá. Warming se domnívá, že i na samém severním polu, je-li tam hornatina, rostlinstvo se vyskytuje.

Rostlinstvo v krajinách polárních úžasně rychle se vyvíjí, neboť jest mu dopráno sotva dva měsíce, aby vytvořilo listí, vykvetlo a o své rozmnožení a zachování se postaralo. Mnohé z rostlin polárních jsou víceleté a tudíž netvoří se každoročně semeno, nýbrž svou životní sílu vynakládá spíše na vzrůst. S příchodem

jara rostlinstvo má již část svých ústojů tak vyvinutých, že se rychle může vytvořiti. Keře zachovávají se tam také svým dlouhým trváním; na př. vrba vydrží až 150 let

Velice zajímavým zjevem v Gronsku jest rostlinstvo, které na ledu a sněhu se uhostilo a není tak chudé, jak bychom se domnívali. Jsou to malé, ojedinělé řasy, jež celá ohromná prostranství pokrývají a sníh karmínově zbarvují. Dokud cestovatelé tento druh rostlinstva nepoznali, neuměli si vysvětliti, odkud karmínová barva sněhu pochází.

I moře polární má své rostlinstvo, ovšem jenom na některých místech, přes to, že je skoro po celý rok kryje tlustá vrstva ledu. Ano ani dlouhá tma polární života jeho neudusí.

6. *Zvířena gronská.* Jest mnoho nepříznivých okolností v krajinách polárních, jež překáží rostlinstvu v jeho rozvoji, ale ještě více překážek staví se tam v cestu rozvoji zvířectva,

které z veliké části závislé jest také na rostlinstvu.

Mezi nepřáteli ssavců v krajinách polárních jest ve prvém místě tuhá, devět i více měsíců trvající zima. Ssavci musejí tam za kratičkého léta nashromáždit ve svém těle tolik tuku, aby za dlouhé zimy mohli z něj trávit; mimo to vrstva tuku pod kůží chrání je také částečně proti zimě spolu s hustou a dlouhou srstí na kůži. Koncem zimy vylínají a dostanou na léto lehčí srst. Mmoží ssavci unikají také hrůzám tamější zimy stěhováním do jižnějších aspoň poněkud mírnějších krajin.

Jako u zvířat v poušti žijících převládá barva žlutá, tak u zvířat v krajinách polárních barva bílá. Prozřetelnost božská přizpůsobila v těch nejopuštěnějších končinách barvu zvířat k barvě krajin věčným sněhem pokrytých, jednak aby je chránila částečně před zimou a jednak aby nepozorovaně mohla se přiblížiti ku své

kořisti. Sob má v létě srst hnědou a v zimě bílou a to tím bělejší, čím dále k severu žije. Podobně jest to u polárního zajíce a vlka. Hranostaj, který na př. v Itálii má po celý rok srst barvy tmavé, jest v krajinách polárních po celý rok bílý. Podobně jsou barvy bílé: lední medvěd, jeden druh lumíků a liška, jejíž jedna odruda bývá také někdy barvy bledě šedé neb modré.

Také domácí ptactvo polární má z největší části peří barvy bílé.

Výminky od tohoto pravidla dají se snadno vysvětliti. Tak na př. turpyžmový, jehož dobrých zbraní ostatní zvířata se bojí, nemá žádných nepřátel a tudíž se nemusí skrývati.

Mezi ssavci gronskými vyniká lední medvěd »král arktické pouště«. Žije více na mořském ledě než na pevnině a proto nalézá se ve všech končinách kolem severního polu. Jižní hranicí jeho vlasti jest jižní hranice ledové tříště.

V Gronsku jest na celém pobřeží až po mys Farevell, ale ubývá ho stále. Ročně zastřelí se tam asi 60 ledních medvědů. Živí se hlavně tuleni, které umí velmi obratně chytati a v čas nouze přijme za vděk také mrtvolami stažených mrožů a velryb na břeh vyvržených. Na lidi vrhá se jen tenkrát, nutí-li jej krutý hlad, jindy pozoruje člověka jen z pouhé zvědavosti.

Polární lišku cestovatelé našli až na 83° 10' s. š., t. j. v nejsevernějším místě, jehož vůbec dosáhli. V Gronsku jest velmi hojná a to nejen na západním než i na východním pobřeží. Liška barvy modré jest vzácnější než barvy bílé. Loví se jen v zimě, poněvadž v tu dobu má vzácnou srst. To, co se vypravuje o chytrosti lišky, neplatí o lišce gronské. Živí se zbytky, které lední medvěd nechává, lumiky a zajíci; v létě ptáky ano i mušlemi na břeh vyvrženými.

Vlka spatříme v Gronsku zřídka;

není zvířetem domorodým, ale zabloudí tam někdy z pevniny americké přes zamrzlý záliv Smithův. Rovněž vzácným jest hranostaj. Na východním pobřeží znám jest jenom mezi $74\frac{1}{2}^{\circ}$ — 77° s. š.

Sob, který v arktických krajinách Asie a Evropy pro člověka má velikou důležitost, hraje v Gronsku úlohu podřízenou, jelikož Eskimáci nedovedli jej dosud skrotiti. Jest tam veliký as jako naše koza. Živí se mechem a listím trpasličné břízy, které za tuhé zimy kopyty pod sněhem vyhrabává a v létě na porostlých tundrách a údolích se vypásá. Dříve tam byl hojný, ale nyní ho značně ubývá a zdá se, že vyhyne. Příčinou toho jest asi užívání střelné zbraně. Tak ještě v letech 40 tých předešlého století přicházelo v Gronsku do obchodu ročně asi 20.000 koží sobích, ale nyní sotva 20—30 kusů.

Ozdobou pastvin gronských a Severní Ameriky jest tur pižmový. V ji-

ných zemědělích ho nenalezáme. Jest menší než náš hovězí dobytek, ale má mohutné a trochu zahnuté rohy a pokryt jest srstí až skoro na zem splývající, takže mu jest sotva nohy viděti. Váží až 90 kg

Velice zajímavým ssavcem v Gronsku jest lumík, který se podobá našemu hraboši a vodní myši. Lumíků jest tam veliké množství a žravost jejich jest pověstná jako našich hrabošů.

Za letních dnů cestovatelé spatřili prý tam také motýly.

Jediným domácím zvířetem jest tam pes, který jest stálým společníkem člověka.

Ptactva jest tam několik druhů, z nichž mnohé jsou tam domovem a jiné přilétají sem jen v létě ze severních krajín Severní Ameriky. Jsou to kachny, bílé labutě, mořské vlaštovky, kajky, alky, kur sněžný, potaplice, alkoun, různí druhové racků,

jespák, kulík obecný, sněhule (strnad) a jiné.

Zvířata v moři žijící jsou pro Groňany mnohem důležitější, než zvířata žijící na pevnině, jelikož hlavně těmito se živí.

Ze zvířat mořských pro Eskimáky jsou nejdůležitější tuleň a mrož, bez nichž by ve své nehostinné vlasti ani žítí nemohli. Mimo tyto žijí v moři u Gronska velryba gronská, která za našich časů jest velmi vzácnou, neboť ji tam lovci velryb skoro vyhubili; jiné druhy velryb, které jsou tam četnější, pak plískavice (delfin), treska skvrnitá, platýž obrovský, narval (zuboun, jednorožec) a někdy zabloudí sem i treska obecná.

V říčkách a jezerech gronských žije losos.

6. *Politické poměry v Gronsku.*
Západní pobřeží gronské, pokud prosto jest věčného sněhu a ledu, měří 88 100 km² a r. 1890 bydlelo tam 10 516 obyvatel, mezi nimi asi 300

Evropanů. Gronsko jest již z dob Hanse Egeda osadou dánskou a rozděleno jest na dva inspektoraty: severní a jižní; tyto jsou opět rozděleny na distrikty. V obou inspektoratech jest 12 osad a 60 obchodních stanic. V čele inspektoratů jsou vyšší úředníci a každý distrikt spravují úředníci zvaní »Colonibestyrrerové«. V každé osadě žije několik dánských rodin a jest tam krám, dům, v němž se připravuje tuk, pak missionářský dům a škola. Pro celé pobřeží jest také několik lékařů

Inspektoři mají nejen dozor na obchod, ale jsou zároveň i soudci. Od r. 1857 jsou v každém distriktu ustanoveni obecní radové (parsissok) a sice připadá jeden na 120 občanů oprávněných k hlasování. Tito radové mají na péči chudinství a ustanovují lehčí tresty. Dvakráte do roka mají porady a jednají v řeči eskimacké.

Osady jsou různě veliké; z domo-

rodců žije pohromadě v jednom místě 20, 30 ano až i 300 a 400 duší.

Nejižnější distrikt v jižním inspektoratě jest *Julianehaab*, v němž jest 8 obchodních stanic. R. 1880 bylo v Julianehaabu 2308 obyvatel, z nichž jedna část byla vyznání česko-bratrského (ochranovského, herrenhutského) a druhá víry protestantské. Ačkoliv jest Evropě nejbližší, přece jest ze všech osad nejosamělejší, neboť jej odlučuje od otevřeného moře pruh ledové tříště, kterou lze teprve daleko na severu obepłouti.

Dále k severu jest distrikt *Frederikshaab* s 865 obyvateli a 6 obchodními stanicemi, z nichž nejdůležitější jest *Ivigut* s doly, v nichž se dobývá množství kryolithu, nazvaného dle toho, že se podobá sněhu. Připravují se z něho lučebniny sodnaté a hlinité, jichž se užívá k barvení. V létě, když sem připlují lodi evropské, bývá tu čilý život, neboť tam není Eskimáků.

V *Godthaabu* s 946 obyvateli má střed svůj distrikt Godthaabský. Jest to zároveň hlavní osada v Gronsku. Tam bydlí asi 30 Evropanů, mezi nimi inspektor, lékař pro severní distrikty, správce osad, představený semináře a několik missionářů v blízkém domě missionářském *Novém Ochranově* (Neu-Herrenhut). Kostel jest tam v celém inspektorátě největší. Vedle něho jest seminář, v němž se vzdělávají katecheti.

Čtvrtý distrikt, *Sukkertoppen*, jest hornaté pobřeží s mohutnými roze klanými vrcholy a hlubokými sněhem a ledem naplněnými propastmi. V tomto distriktě bydlí 955 lidí, mezi nimi jen 5 Evropanů.

Poslední distrikt Jižního Gronska jest *Holstenoborg*, původně založený k vůli chytání velryb a dříve velmi důležitý. Má 585 obyvatel a 4 obchodní místa.

Severní *Stömfjord* při 67° 40' s. š., severní hranicí Holstenborgu, jest zá-

roveň severní hranicí jižního inspektoratu.

První ze sedmi distriktů Severního Gronska jest *Egedesminde*, jehož pobřeží rozčleněno jest fjordy a průlivy v četné skoro ploché ostrovy. Jest tam 8 malých obchodních stanic a 1016 obyvatel.

Z distriktu Egedesmindského přijdeme do distriktu *Christianhaabského*, který má 4 obchodní místa a 503 obyvatele. Veliká údolí s jezery a říčkami rozkládají se tam mezi pohory, tak že poskytuje cestovateli velmi milý pohled.

Podobnou tvářnost má také následující distrikt *Jakobshavnský* s 8 stanicemi a 432 obyvateli.

Sídlo inspektoratu pro Severní Gronsko a zároveň střed distriktu jest *Godhavn* s 213 obyvateli. Leží na ostrově *Discu*, bohatém na krásy přírodní.

Následující distrikt *Ritenbenk* má 5 obchodních stanic se 494 obyvateli.

Další diktrikt má hlavní město v *Omenaku* neb *Umunaku*. Jest v něm 6 stanic a 922 obyvatel.

Nejsevernější distrikt jest *Upernivický* s osadou *Upernivikem* na 72° 48' s. š. Žije tam v celku 761 obyvatel, v osadě samotné pouze 83 obyvatel.

Obchod v Gronsku jest monopolem státním ku prospěchu domorodců. Každoročně přivezou koráby z Kodaně evropské zboží a nashromážděné domácí přírodniny odvázejí. Jsou to hlavně tuk, kůže tulení, kožešiny, zuby narvální, kryolith atd. Ceny zboží jsou úředně stanoveny, aby domorodci nemohli býti nesvědomitými kupci odírání. Dle Rinka má každá ze 1877 eskimackých rodin roční výtěžek lovu průměrně 160 marek.

Roku 1891 vyvezlo se z Gronska zboží za 344 800 korun a dovezlo se tam hlavně potravin za 453.600 korun. Rink vypočítal, že vláda dánská za dobu od r. 1790—1875 měla z Gronska čistého užitku 3,200.000 marek.

B) O ESKIMÁCÍCH.

Vlastí Eskimáků jest Gronsko, mnohoostroví Arktické, nehostinné krajiny na severním pobřeží Severní Ameriky a severní pobřeží Labradoru. Sídla Eskimáků rozprostírají se tedy od průlivu Behringova až k východ. břehu Gronska, jižní hranici tvoří asi čára od záp. pobřeží Sev. Ameriky, kde toto protíná 60° s. š. k východ. pobřeží Labradoru, kde je protíná 50° s. š. Jméno »eskimo« jest původu indianského a znamená jedlíka syrového masa; Eskimáci sami sebe nazývají »*innuit*« (= množné číslo *innu* = člověk) a v Gronsku »*Karalit*«. Původu jsou neznámého. Tělesná povaha ukazuje na původ mongolský,

kdežto řeč pojí je spíše s Indiany, s nimiž též v západních částech severního pobřeží Severní Ameriky znenáhla úplně splývají, avšak v Labradoru ostře od nich jsou odděleni. — Jsou-li Eskimáci původu mongolského, tedy se zajisté přistěhovali za severních končin Asie do Severní Ameriky přes úzký průliv Beringův. Vlastnostmi jakož i mnohými způsoby života Eskimáci dělí se na gronské a severo-americké.

a) Eskimáci gronšti.

Kdy se Eskimáci do Gronska přistěhovali, nedá se s určitostí říci a jen tolik zdá se býti jisto, že se přistěhovali z Ameriky přes průliv Smithův na severní část západního pobřeží. Odtud pak šířili se dále na jih a proniknuvše až do nejnižnější části západního pobřeží, stěhovali se konečně také na pobřeží východní. Eskimáků gronských jest asi 10.000 duší.

Když se islandští Normané do

Gronska stěhovali, byli Eskimáci již v severní části západního pobřeží domovem. Koncem XIV. stol. začali se šířiti dále na jih a ničili osady normanské až je úplně vyhubili. Za našich dnů roztroušeni jsou na západním pobřeží od průlivu Smithova až do jižního cípu Gronska a odtud na východním pobřeží asi k 66° s. š., ano snad ještě dále.

Eskimáci gronští jsou pleti olivově hnědé, děti jsou pleti mnohem světlejší než lidé dospělí. Postavy jsou malé, zavalité, často tělnatí s krátkýma rukama a nohama. Obličej mají široký se silnými lícními kostmi a proto neúhledný, zřídka kdy slušný; oči šikmo položené a nos široký.

Muži mají sice sporný vous, ale mohutný, černý a rozčuchaný vlas, který jim dolů splývá. Ženy a děvčata splývají si vlasy v copy, které nechávají viseti po obou stranách obličeje, nebo je na temeni hlavy svazují v drdol. Tetování není u nich tak

rozšířeno jako u jiných divokých národů; ženy tetují se spíše než muži; tito jen na rameni a v zápěstí, aby prý byli šťastni v házení harpunou. Hlavní známky jejich povahy jsou dobromyslnost, pohodlnost, veselost a bezpříkladná lehkomyšlnost, která se nejlépe zračí v tom, že se pramálo starají o to, stačí-li jim zásoby potravy pro doby budoucí čili nic. Dokud mají co jísti, jediti, co nejvíce mohou. Zásoby potravy jednotlivých rodin pokládají se za společný majetek a proto z nich společně tráví, ale když zmizí, také společně snášejí hlad. Jsou velice pohostinni nejen ku svým sourodákům než i cizincům; ano i nepřátele přátelsky vítají a dle možnosti je pohostí. Různě znějí zprávy o jejich poctivosti. Jisto jest, že pokládají za hanebný skutek, jestli jeden druhému něco odcizí; ano i připravené dříví, které někdo na břeh vytáhl, pokládají za jeho neodcizitelný majetek a neopovází se nikdo si je

vzíti. Tam, kde Eskimáci delší dobu se stýkají s poctivými Evropany, dopustí se krádeže velmi zřídka. Nordenskiöld výslovně podotýká, že se mu na cestách v Gronsku nikdy nic neztratilo, ačkoliv jeho eskimáčtí průvodčí měli k tomu dosti příležitosti. Jestli starší cestovalé v krajinách polárních si stěžují na to, že jim Eskimáci kradli, byli sami tím vinni, neboť dle tehdejšího zvyku podvodem neb násilím zmocnili se několika domorodců, které pak v Kodani neb Londýně ukazovali. Eskimáci gronští jsouce velice dobromyslní málokdy si na těle ublíží. Spory mezi sebou od pradávna urovnávají tancem při zvuku bubnu. Protivníci stojíce uprostřed posluchačů jeden o druhém zpívají hanlivé písně. Kdo z obou druhého učinil více směšným, jest vítězem. Gronští Eskimáci jsou totiž také velice sebevědomí a proto pokládají za největší trest, jestli se jim někdo vysměje.

Sňatky uzavírají se mezi pohan-

skými Eskimáky gronskými velmi jednoduše.

Je-li mladý muž s to, založiti si domácnost, vyvolí si některou dívku a odvede ji do svého domu. Tato, aby ukázala, že jest dobře vychována, pokouší se úteci, ale mladý manžel jí rozškrábe šlapadla, aby nemohla běhati a tak útěku zabráni. Avšak tak snadno jako se sňatek uzavírá, tak snadno se také rozlučuje, zvláště nemají-li manželé dětí. Stává se také někdy, že silnější slabšímu ženu vezme. Na východním pobřeží Gronska, je-li muž zručným lovcem, mívá také dvě manželky; ale stává se to zřídka.

• Děvčata eskimácká v Gronsku bývají často velmi slušná, ale jakmile se vdají, musejí mnoho pracovati a následkem toho začínají svůj zevnějšek zanedbávati tak, že se stávají pak pravými ohyzdami. Tím, že vlasy česají nahoru a na temeni hlavy je v drdol ztuhá svazují, způsobují si často holohlavost; zuby kazí si živý-

káním kůže při vydělávání a o čistotu těla i šatu pranic se nestarají. Jelikož ženy, zvláště staré, zevnějšek svůj tak příliš zanedbávají, nedivme se, že průvodčí Frobisherovi chytivše starou ženu, stáhli jí boty s nohou, aby se přesvědčili, nemá-li koňskou nohu, neboť se domnívali, že polapili babičku čertovu.

Na ženě spočívá veškerá tíha domácí práce; ona vaří, zhotovuje oděv na všechny údy rodiny, vydělává kůže na oděv potřebné, opravuje čluny, vyvrhuje tuleně, které muž ulovil, upravuje stan ano staví i obydlí. Na jaře zaměstnává se také rybolovem. Muž zachází se ženou dosti šetrně a vůbec bývá tam život rodinný dosti srdečný; nadávek mezi manželi ani neuslyšíš, rovněž i mezi rodiči a dětmi bývá nežná přichylnost; rodiče děti skoro nikdy nekárají a netrestají a přece jsou způsobné. Nemluvňat nezabalují, nýbrž nosí je matky na zádech ukryté. K uschování kojence

slouží šat zvaný »amaut.« Jest to část oděvu ženského hojně koží ozdobeného, který na přední části těla těsně přilehá, ale na zádech jest velmi volný, aby se do něj dítě mohlo vložit. Aby nepropadlo, našívají na dolní okraj amautu pás, o nějž zároveň dítě se opírá. Děti kojí až do čtvrtého roku. Prvním šatem jejich jsou kalhoty a jakmile jim vlasy povyrostou spleťají je na témeni hlavy v drdol a pokrývají mašlemi. V útlém věku bývají rozmarné, ale když povyrostou, jsou poslušné a ctí rodiče. Děvčata cvičí se ve všech pracech v domácnosti a hoch dostane již v osmém roce loďku zvanou »kajak«, aby se vycvičil s ním zacházeti.

V dřívějších dobách měli gronští Eskimáci dvoje obydlí a to v létě stany a v zimě pevné domky, vystavěné z kamení, země a drnů. Za naší doby jsou nuceni i v létě v těchto dusných chalupách bydlet, poněvadž se jim nedostává koží na stany. Do

chalupy nevchází se přímo dveřmi, nýbrž podzemní chodbou, často velmi dlouhou a hlubokou, aby v zimě nemohlo teplo unikati. Stěny i střecha bývají pokryty starými kožemi. Asi polovice prostoru uvnitř chalupy slouží ku spaní. V jedné chatě bydlí několik rodin a každá spí na lešení, která jsou od sebe oddělena nízkými přepážkami. Na té straně světnice, kde se do ní z chodby vchází, bývá několik čtyrhenných okének, v nichž místo skla jest kůže ze střev tuleních. Pod okénky jsou taktéž nízká lešení, na nichž spí svobodní muži a hosté. Osvětlování jakož i vytápění světnic dalo se a částečně dosud se děje lampami naplněnými tukem. Nad nimi visí kamenný kotel, v němž se připravuje jídlo. Na západním pobřeží užívají za naší doby následkem styku s Evropany také železných hrnců k vaření a vaří na zvláštním ohništi, postaveném vedle chaty. Světnice vytápějí také kamny, v nichž topí buď

rašelinou neb guanem racků. V malých a polo v zemi vystavěných světnicích bydlí obyčejně několik rodin pohromadě a tudíž dá se mysliti, že jest tam nesnesitelné dusno a horko. Aby si trochu uvolnili, svlékají veškeré šatstvo se sebe, otáčejíce nějakou přikrývkou pouze pas kolem boků. Pro Evropana zvláště odporným jest zápach, který způsobuje nečistota na podlaze usazená a pak nádoby na moč, který hraje v chalupě Eskimákově velikou ulohu. Užívají ho k vydělávání koží, poněvadž rozpouští tuk, pak k mytí a praní; děvčata koupají si v něm vlasy, aby se jim leskly a aby je prý navoněly.

Oděv mužů i žen jest skoro stejný a sestává z kalhot až po kolena sahajících, punčoch kožených, bot kamikky zvaných a kazajky s kapucí. V zimě nosí dvojí šat a to jeden obrácen jest srstí k tělu a druhý srstí na venek tak, že hladkou stranou k sobě přiléhají. Skoro všechny části oděvu

zhotoveny jsou z kůže tulení a sobí. Ženy hotovíce oděv umějí jednotlivé části kůže tak vybrati, že na prsou a na zádech tvoří souměrné tvary. Na okraji kazajky a kalhot našívají široké pruhy tmavé kožešiny jako ozdobu. Místo nití užívají k šití oděvu sobích šlach. Jehly připravovali dříve z kostí, ale za naší doby mají také ocelové jehly.

Zbraně mají dosti dokonalé. Nejdůležitější a velice důmyslně upravenou zbraní jest *harpuna*, podobná poněkud kotvě. Na jednom konci opatřena jest hrotem z rybí kosti a dvěma ozuby, a na druhém konci jest k ní připevněn dlouhý řemen, k jehož konci přivázán jest měchýř naplněný vzduchem, který zvířeti, do něhož vržená harpuna se zabodla, brání potopiti se do hloubky. Mimo harpuny mají luky, šípy, oštěpy a nože. Za naší doby zhotovují si zbraně ze železa a užívají i střelné zbraně. K rybaření mají udice a sítě. Hroty šípů

dělají z kamene neb kostí a luky zhovují ze dřeva nad parou je ohýbajíce a dle potřeby upravujíce. Potřebného dříví na luky a jiné věci ve své vlasti nemají, ale od břehů amerických mořské proudy připlavují jim ho tolik, kolik ho nejnutněji potřebují.

O výživu celé rodiny starají se muži, opatřujíce ji takřka jen lovem zvěře a to především tuleňů. Kdyby v těchto nehostinných krajinách nebylo tohoto zvířete, člověk by tam stěží života uhájil. Jako lovci vynikají Eskimáci odvahou a vytrvalostí, neboť často čekají na tuleně po celé hodiny za hromadou sněhu jsouce skryti. Soby loví teprve v srpnu a září, jelikož kůže jejich od března do července nedá se upotřebiti, ale mláďata sobí, jichž kůže užívají jako podšívky do kazajek, loví již v červenci. Na zimu zaopatřují si také dostatečnou zásobu ptačích koží, které dávají do obuvi. Lososy chytají v úzkých místech pobřežních řek, lákajíce je umě-

lými vnaďidly a zabíjejíce je harpunou. Na lov velryb vyprovuje se vždy celá společnost lovců a usmrcují obrovské to zvíře oštěpy.

Ku plavbě na moři mají dvoje čluny, pro mužské zvané »*kajaky*« a pro ženské zvané »*umiaky*«. Kajaky sestávají z dřevěné kostry zhotovené z připlaveného dříví neb z vrbového proutí, potažené tulení koží s malým otvorem na vrchu, tak že když Eskimák do kajaku vsedne, jest dutina jeho úplně uzavřena a voda nemůže do něho vniknouti. Bývá až 5 m dlouhý přes $\frac{1}{2}$ m široký. Řízení kajaku vyžaduje veliké zručnosti; střelí z něho šípy po ptácích a v novější době i ručnicemi, neb chytají na udice veliké ryby. Kajak jest velmi lehký, tak že je může Eskimák na hlavě nésti i na daleké cestě. „*Umiaky*“ jsou prostrannější a vejde se do nich více osob. Pravý Eskimák pokládal by to za nečestné, kdyby se v umiaku pustil na lov tuleňů. Na pevnině

neb na zamrzlém moři podnikají delší cesty na saních. *Saně eskimácké* se stávají ze dvou sanic, spojených dvěma neb několika příčnými dřevy, která k sanicím připevňují řemeny z kůže tulení. Na spodní straně sanic upevňují velrybí kosti, jelikož by dřevěné sanice brzy se umetly. Do saní zapřahují vždy několik psů, z nichž každý za zvláštní řemen táhne a jeden z nich běží napřed ve vzdálenosti 6—8 m od saní jako vůdce. Eskimák pohání psy bičem často až nemilosrdně. Biče zhotovují z tuleního řemene a připevňují je na dřevěné bičiště.

Rybolov a honba na zvěř jsou hlavním a takřka jediným zaměstnáním Groňana, neboť jenom tímto dvojím způsobem člověk může si tam zaopatřit potřebnou výživu. Chov dobytka a orba jsou tam naprosto nemožny a soba si nezkrotili, jako na př. v severním Norvežsku a Švedsku.

Ve stravě nejsou vybíraví. Obvyčejnou stravou jejich jest tulení maso,

ssedlá krev, ryby a rybí tuk; ostatně jí, co uloví. Maso velryb a tuleňů jest velmi záživné a proto je rádi jedí, ale maso sobí nejedí tak rádi, jelikož jest snadno stravitelné a Eskimák má po něm brzy hlad. Vejce ptačí jedí nejráději nasezené. Stravy rostlinné mají po skrovnu; jedí nejvíce šichy, jichž tam veliké množství roste a často sbírají je i v zimě, není-li mnoho sněhu, jelikož pod sněhem se udržují zdravé a nehnijí. Chutných borůvek a osamotněle se objevujících brusinek nejedí z předsudku. Některých rostlin jedí poupata, listí neb kořeny a to buď syrové neb vařené. Z hladu jídají také někdy chaluhy mořské, jichž asi 3 druhy jsou prý jedlé. Maso a ryby někdy jedí syrové, ale nejčastěji vařené; tuk pojídají vždy syrový. Velice si pochutnávají na žaludku sobím, který pojídají i s cejým obsahem jeho jakož i na střevech ptačích. Není-li maso dosti tlusté, Eskimák si na něm nepochutná. Sedíce na zemi kolem

mísy, vybírají z ní jídlo prsty. Na jednu snědí úžasně mnoho, ale za to vydrží dlouho bez jídla.

Jako Eskimáci vůbec tak i Eskimáci gronští jsou národem společenským a proto se rádi baví hrou a tancem. Z tanců nejdůležitějším byl „*kalaudi*“, který se prováděl u příležitosti zvláště důležité, jako na př. při smíření dvou nepřátelských kmenů. Kalaudí jmenuje se vlastně obruč, na němž jest natažena kůže a podobá se tedy bubnu. Před započatím tance jest hostina. Všichni účastníci tance jsou zvláště vyzdobeni. Muži mají na pasech kachní a husí nohy, ploutve a zuby tulení, sobí a vlčí. Nejvíce vyzdoben jest „*angekok*“. Vězí takřka celý v medvědí kůži na malé proužky nařezané a jen hlava a ruce jsou svobodny. Ženy tvoří kruh a kolem něho jest kruh mužů. Angekok vstoupí s velikou vážností do středu kruhu, osloví několika slovy shromáždění, dá si podati *kalaudi* a odevzdá jej

pak muži, který má paličku. Na to začne jedna ze starých žen tichým hlasem zvláštní nápěv, do něhož ostatní ženy ponenáhlu vpadají. Kalaudník t. j. ten, který na kalaudi paličkou tluče, přizvukuje Z tempa zdlouhavého přechází zpěv i bubnování do tempa rychlejšího. Kalaudník toče se zdlouhavě v kole ob čas výskne a po 5 – 10 minutách odevzdá kalaudi jinému. Když se zábavy nasytili, jdou ženy do chat a muži s hochy baví se různými tělocvičnými hrami.

Také mají dosti půvabné písně, v nichž se líčí příroda a příhody na honech.

Rovněž rádi spolu zápasí, jevíce při tom velikou sílu a obratnost těla.

Při pracování věcí z kosti jeví Eskimáci také smysl pro umění, neboť je všelijakými řezbami ozdobují. Ano zhotovují i umělecké modely loděk jako hračky pro děti a j.

Chrámů, model a oltářů z doby pohanské v Gronsku nenalezneš, po-

něvadž žádných neměli, neboť neměli stavu kněžského, ale proto bez náboženských představ nebyli. Pohan-
ské náboženství jejich mělo ráz ša-
mánství. Jedni věřili v život po smrti
a jiní se tomu směli tvrdíce, že ži-
vota po smrti těla není. O bytosti
božské neměli určitého pojmu. Pro-
středníkem mezi lidmi a vyššími by-
tostmi byl »angekok« čili čaroděj,
šaman; podobal se indiánskému kou-
zelníku, lékaři. Angekokové tvořili
jakýsi cech a vedli si asi po způsobu
našich spiritistů. Křestanští missionáři
snažili se vyhubiti v Gronsku cech
angekoků, což se jim také podařilo.
Mrtvé pochovávali v nejlepších šatech,
muž mimo to dostal do hrobu své
zbraně, žena šicí potřeby, dítě hračky
a psí hlavu, aby je pes dovedl do ji-
ného světa. Hromady kamení v sou-
sedství chat ukazují, kde jsou mrtví
pochováni. Eskimáci gronští a labra-
dorští jsou neunavnou činností pro-
testanských a ochranovských (herren-

hutských) missionářů přivedení ku křesťanství, které odstranilo mnoho starých zvyků a obyčejů, ovšem ne vždy ku prospěchu domorodců. Tak na př. odstranění tance »kalandi« bylo chybou, neboť se Groňanům odňal nevinný prostředek k urovnání sporů a zároveň odňata jim také veliká zábava.

Kultura evropská působí neblaze na Eskimáky gronské jako na jiné národy dosud v stavu přírodním žijící. Střelná zbraň jim více škodí než prospívá, neboť touto pohubí více zvěře než jim doroste a tak sami si ničí podmínky svého života. Vedle střelné zbraně škodí jim také káva a tabák. Za kávu, kterou náruživě milují, prodávají vše, co mají, čluny i tuleně a sami pak nemají někdy ani čím by se oděli, co by jedli, čím by topili a svítili. Proto vzmáhá se u nich bída a někdy i hlad, z něhož povstává tuberkulosa.

Z křesťanské bohoslužby ujal se

mezi Groňany nejdříve kostelní zpěv, neboť jsou národem zpěvným. Jejich národní písně mají prazvláštní půvab přes to, že mají jednotvárný nápěv. Pověsti gronské, které se dosud udržují ústním podáním, svědčí o citu, velké obrazotvornosti a poetickém pojmání přírody.

Groňané na východním pobřeží jsou o něco větší než Groňané na západním pobřeží. Ženy jsou všechny tetovány krátkým pruhem nad obočím a pod kořenem nosu jakož i několika pruhy na bradě. Muži nosí dlouhý kožich z kůže tulení, srstí dovnitř obrácený a na něm, jsou-li v kajaku aneb prší li, svrchník ze střev tuleních zhotovený. V létě nosí čepice z kůže liščí, od níž na zad visí liščí ocas. Jsou velice pověřčiví. Mrtvé pochovávají do moře snad proto, že jest tam země zmrzlá a těžko by se dala kopati.

Groňané v severní části západního pobřeží jsou od vzdělanosti

evropské ještě více vzdáleni než Groňané na východním pobřeží. Jest prý jich jen asi 100 hlav a chýlí se ku vymření. Za obydlí slouží jim malé úzké stany z tulení kůže. Okolo stanů jsou uvázáni psi, kterých užívají k tahání saní a je-li veliká nouze a není jiné pomoci, zabíjí je k jídlu. Saně mají jako ostatní Eskimáci gronští, ale nemají ani kajaků ani umiaků ani jiného druhu člunů. Nástrojů k lovení zvěře nemají také mnoho. Mimo harpuny z rybích kostí mají jen sítě k chytání alek a nůž. Těmito jednoduchými nástroji uloví narvala, tuleně, medvěda a v zimě i mrože. V nejsevernějších krajinách zdržuje se také sob, ale jest vzácností, zabije-li Eskimák soba, neboť nemají luků.

b) Eskimáci američtí.

Eskimáků na severním pobřeží Labradou žije asi 2000, na mnoho-ostroví Arktickém asi 4000, při dolním

toku Mackenzie na severním pobřeží Severní Ameriky asi 2000 a v Aljašce asi 20.000. Jest tedy všech Eskimáků i s gronskými okolo 40.000.

Jednotlive kmeny nedrží se pohromadě, ale jsou po rodech a rodinách roztroušeny po rozlehlých krajinách, neboť jen tak jest jim možno se užívat. Živí se jako Eskimáci gronští skoro výhradně ssavci mořskými a proto se zdržují jen na pobřeží mořském jsouce nuceni kočovati. Na moři pohybují se s takovou jistotou jako na pevnině a ve zhotovování zbraní a potřebných nástrojů mají velikou zručnost. Zbytky jejich obydlí nalezeny byly dále na sever, než nyní bydlí. Američtí Eskimáci liší se od gronských podstatně svými vlastnostmi a způsobem života. Tak mají tak zvaní centralní Eskimáci t. j. obyvatelé mnohoostroví Arktického a protilehlého severního pobřeží Severní Ameriky zvláštní mythologii. Dle toho byl prý prvý člověk stvořený od ve-

likého ducha nedokonalý a velký duch jej odhodil; teprve druhý pokus se zdařil a tento dokonalý tvor byl Eskimák. Od prvního nepodařeného člověka prý pochází Evropan. Velice rozšířena jest tam víra v *Sednu* zvláště na zemi Baffinově. Pověst o Sedně dle Pettermanns Mittheilungen r. 1877 str. 303 zní takto: Před dávnými časy žil jeden muž se svou dcerou Sednou na osamělém břehu mořském. Sedna dospěvši v krásnou pannu, odmítla všechny mladíky, kteří se o ní ucházeli a věříc lichotivým slovům ptáka buřňáka, pustila se s ním daleko přes moře. Přišedši do země buřňáků shledala, že byla bídne oklamána. Když po roce otec přišel ji navštívit, prosila jej, aby ji vzal s sebou do své chatrče. Když domů se plavili, způsobili buřňáci velikou bouři na moři. V největším nebezpečí rozhodl se otec, že Sednu obětuje a shodil ji z člunu do moře, ale tato se chytila člunu a pevně se ho držela.

Otec usekával jí prsty po člancích. První články proměnily se ve velryby, druhé v tuleně a třetí v mrože. Zatím se bouře utišila a otec dovolil dceři, aby opět do člunu usedla. Když vstoupili na pevninu, zavolala Sedna dva psy a kázala jim, aby otci ukousali nohy. Na to proklel otec sebe, dceru i psy, země se otevřela a pohltila je všechny. Od té doby žijí otec a dcera v »*Adlivum*« (podsvětí), jehož paní je Sedna. Ponevadž dle této pověsti mořská zvířata povstala z prstů Sedny, musejí Eskimáci zachovávat mnohé předpisy při práci a jídle. Je-li tuleň přinesen do chaty, musejí ženy přestat pracovat, až jest rozpárán. Jsou-li mrož neb velryba zabity, nesmějí tři dny pracovat. Jelikož Sedna nenávidí soba, jest do podrobně předepsaná doba, kdy se smí na vydělávání koží sobích pracovat. Maso velrybí, tulení a sobí nesmí se týž den jísti. Kdo jedl maso sobí, musí se dříve umýti, než smí

jísti maso ssavců mořských. Do podsvětí přijdou všechny duše zemřelých, aby tam rok ztrávily a teprve po roce přijdou do luhů bez sněhu a ledu, plných zvěře, zvaných »*Qudlivum*.« Mimo to věří Eskimáci, že všechny věci mají neviditelné pány zvané »*tornait*,« kteří se stali anděli strážci lidí a mohou tyto učiniti čarodějníky čili »*angakut*« (šamany). Jako gronští angekokové jsou i američtí jejich kolegové velmi dovední v zařikávání nemocí a nešťastných příhod, užívající při tom často všelijakých podvodů.

Slavnosti a zábavy, při nichž se bubnuje a zpívá, konají se v létě pod širým nebem a v zimě v tanečním domě »*Quaggi*« zvaném. Hlavní slavnost padá do doby zimní a platí »obnovení slunce« podobajíc se našim vánocům, jelikož se při ní podělují dary. Také v této době, asi okolo nového roku zhasínají všechny lampy tukové a opět je rozsvěcují.

Ačkoliv mezi jednotlivými nářečími eskimáckými velikého rozdílu není, přece Eskimáci z různých krajín někdy si těžko rozumějí, jelikož různě slova vyslovují. Mnozí badatelé tvrdí, že jest veliká podobnost mezi řečí eskimáckou a řečí amerických Indianů. Eskimáci američtí jsou poctiví a pohostinní jako jejich sourodáci gronští a to nejen ku známým a příbuzným než i k cizincům. Sporů nemívají a povstanou li, hledí je přátelé mírným způsobem urovnati. Manželské sňatky uzavírají se mezi americkými Eskimáky asi tímž způsobem, jako se dělo dříve u gronských Eskimáků. Eskimák americký jest udatnější než Eskimák gronský, poněvadž musí častěji bojovati se svým jižním sousedem, Indianem. Od Eskimáků gronských liší se také oděvem a ustrojením. Muži nosí vlasy buď dlouhé a rozpuštěné, buď svázané neb krátce uprostřed hlavy přistříhané na způsob mnišské tonsury; někdy nosívají také

cízí vlasy. V zimě nosí šaty z koží sobích a v létě z koží tuleních. Kabátce ženské jsou bohatě zdobené a v zádu od nich visí ohon až na zem, což zavadalo starším cestovatelům v krajinách polárních příčinu k domněnce, že jsou tam lidé s ohony. Proti dešti nosí pláště ze střev tuleních. Pohřbívání mrtvol jest asi takové jako u Eskimáků gronských. Hlavní zbraní jest dosud velký a silný luk, jehož se dosud více užívá než střelné zbraně. Konec šípu jest buď z kamene neb kosti. Harpuny jsou taktéž u všech Eskimáků skoro stejné.

Kostí mořských ssavců užívá se ke zhotovování různého nářadí jako seker, nožů, udic, hřebenů, šídel, jehel atd., ano umějí z nich zhotovovati dosti umělecky vyřezávané věci. Chaty mají dřevěné a kde dříví nemají, stavějí okrouhlé domky z kamení, drní neb ze sněhu. Ze sněhu bývá obydlí zhotoveno v několika hodinách a má podobu báňovité klenby z balvanů

zmrzlého sněhu, které přisekávají na způsob kamenných kvádrů. Ku sněhové chatě bývají ještě malé přístavky pořízeny k uschování loveckých nástrojů a šatstva.

Do sněhové chaty lezou nízkou, asi půl metru hlubokou chodbou, kterou zatarasí sněhovými balvany, aby do chaty zima nemohla vnikati. Nad vchodem do chaty a nad jejím středem jsou okénka, zhotovená buď z ledu neb tuleních střev, která do vnitra jen slabé světlo propouštějí. Za krátkého léta bydlí ve vzdušných stanech, které se dají snadno přenášeti. Jakmile nastane chladnější počasí, staví si několik rodin teplejší obydlí. Na dřevěné tyče neb na rohy narvají natáhnou se plachty, sešité z několika tuleních kůží a takto zhotovená střecha pokryje se ještě jedním povlakem z tuleních kůží. Na dolní okraj střechy pokládají pak těžké kameny, aby prudké větry chatu nepřevalily. Uvnitř chaty oddělují

zadní část, mající podobu půlkruhu, narovnanými kameny. Tuto oddělenou prostor, která slouží za ložnici, vyloží drnīm a pokryjí sobími kožemi, na nichž spějí. Přední část chaty rozdělují dvěma řadama kamenů po délce ve tři oddělení. V pravo u vchodu uloženy jsou zásoby masa. Nezbytnými v každé eskimácké chatě jsou tukové lampy, jež slouží nejen k osvětlování, než i k vytápění místo našich kamen. Jsou to pravoúhlé, měsíci podobné necičky asi 40 *cm* dlouhé a 15 *cm* široké.

Knot zhotovují ze spleteného lýčí a hořlavinou jest tuk, který se stále doplňuje z tuleního špeku nad lampou visícího. Aby lampy nezhasly, musejí ženy často knot opravovati. Dříve dělali oheň třením dvou dřev a to jednoho tvrdého a jednoho měkkého, k čemuž bylo třeba dvou osob, ale za naší doby užívají k rozdělání ohně sirek, které dostávají od Evropanů

výměnou za své zboží. Nad lampou visí kamenné nádoby k vaření.

Chceli Eskimák přijat býti do jiného kmene, jest mu podjati se zvláštním uvítacím způsobům. Jeden z příslušníků kmene přistoupí k cizinci a dá mu notný políček, načež tento nastaví tvář, aby mu jej cizinec oplatil. To opakuje se tak dlouho, až jeden nebo druhý, se prohlásí za přemožena. Na to následuje ještě druhý zápas, který záleží v tom, že sedíce hledí jeden druhého z místa vytlačiti. Teprve potom může býti cizinec do kmene přijat, nepřijde li v zápase někdy i o život. Velmi zřídka se stává, že by kmen s kmenem se potýkal; nejčastěji urovnávají své spory soubojem dvou mužů, které kmenové nepřátelští ze svého středu vysílají.

Američtí Eskimáci živí se hlavně mořskými ssavci, především tuleni a soby, kteří v Gronsku tak malou úlohu hrají.

ØBSAH.

A) Gronsko.

	Str.
1. Objevení a zalidnění	3
2. Gronsko osadou norvéžskou a později dánskou	5
3. Pobřeží a povrch Gronska	10
4. Podnebí Gronska	14
5. Rostlinstvo Gronska	18
6. Zvířena Gronska	21
7. Politické poměry Gronska	27

B) O Eskimácích.

a) Eskimáci gronští	34
b) Eskimáci američtí	53

